

Ger van Elk stond aan het begin van de Nederlandse conceptuele kunst. Hij ergert zich aan gemakzucht: "De kunst van vandaag is zo ontzettend oeverloos."

door **ROOS VAN DER LINT**

Ger van Elk draait alles om

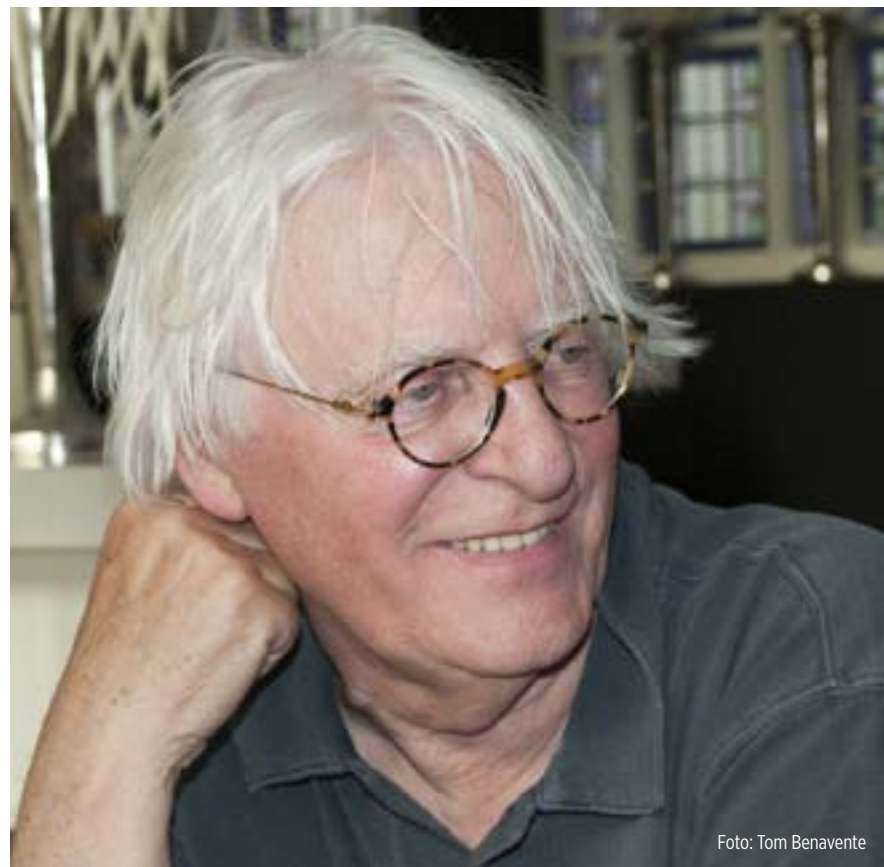

Foto: Tom Benavente

In een zeventiende-eeuws pand aan de Prins Hendrikkade zijn twee assistenten aan het timmeren en verven: Ger van Elks huis wordt verbouwd. De kunstenaar zelf instrueert in zijn atelier verderop in de straat een andere assistent over een schilderij. Inderdaad: de assistent schildert, Van Elk geeft aanwijzingen. "Muren, schilderijen: het is ons om het even", lacht assistent Bas.

Met poëtische kunstwerken als *The Well-Shaven Cactus* (1969-1971) stond Ger van Elk aan het begin van de Nederlandse conceptuele kunst. Samen met Wim T. Schippers en Bob Wesdorp vormde hij de A-dynamische Groep. *Vrij Nederland* publiceerde in 1961 *Het eerste (voorlopige) A-dynamische manifest*, waarin de A-dynamiek werd gedefinieerd en Van Elk de wens uitsprak tot '(...) het laten drijven van grote ondefinieerbare voorwerpen in de Amsterdamse grachten. Het laten verrijzen van plastic bulten in stedelijke landschappen. Het bouwen van 'De Betuwe' jampotten in het groot.'" Op humoristische wijze luidden deze jonge kunstenaars een uiterst serieuze tak van de kunstgeschiedenis in. Een tak die Van Elk in vijftig jaar kunstenaarschap vele vormen heeft gegeven. Wanneer Ger van Elk (1941) arriveert, wit haar, ronde bril, verontschuldigt hij zich voor de drukte. Zijn huis is een puinhoop en over een week opent de dubbeltentoonstelling bij GRIMM en Borzo. Het liefst ontvangt hij gasten met koffie en appelgebak, in een mooi kostuum met lakschoenen aan zijn voeten, van een maat te klein. Dat is een tip van zijn held Salvador Dali: het wringen van je tenen brengt je tijdens het spreken van de wijs.

In een kantoortje op de tweede verdieping nemen we plaats. Van Elk kijkt nog even naar zijn e-mail. Dagelijks ontvangt hij verzoeken voor tentoonstellingen, met name uit de Verenigde Staten. Van Elk: "Ik ben beducht op het internet. Curatoren denken: 'O, dat is ook wel een leuke kunstenaar', klikken een hele rij namen aan en zien vervolgens wel wie er reageert."

Bent u herontdekt?

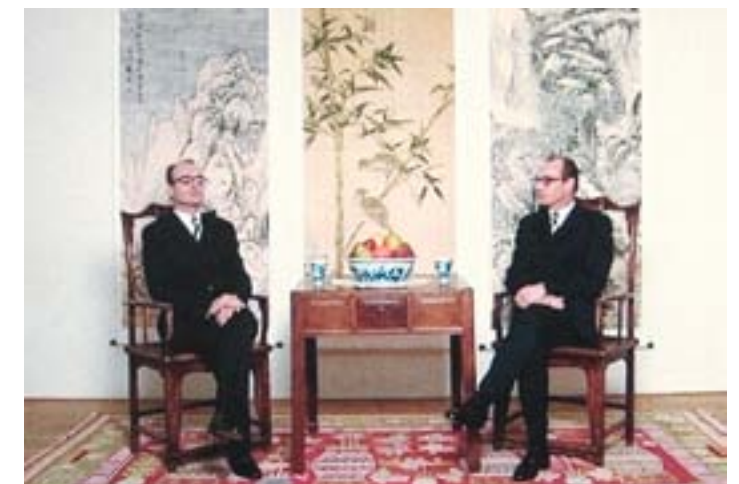
"In 2009 exposeerde ik in het Museum of Modern Art in New York in een tentoonstelling over de beroemde galerie art & project ['In & Out of Amsterdam: Art & Project Bulletin, 1968-1989', red.]. Die tentoonstelling leidde tot een soort herontdekking van het begin van de conceptuele kunst. Conceptuele kunstenaars van nu denken dat zij het allemaal hebben uitgevonden, maar dat is niet waar. Het begon allemaal in 1969 met 'When Attitudes Become Form', die beroemde tentoonstelling waar iedereen van alles over weet. Behalve dan dat daar ook Nederlanders bij betrokken waren! Ik heb de tentoonstelling destijds met Harald Szeemann samengesteld."

Waren de jaren zestig de beste tijd om kunstenaar te zijn?

"Ik ben geen kunstenaar. Niet in de traditionele zin. Nieuwsgierigheid is de drijfveer voor iedere kunstenaar, maar ik ben ook getraumatiseerd door het leven. Ik heb de frivoliteit, de levenslust en de gekte van mijn vader. Hij maakte *The Flintstones* in Hollywood en ging echt diep in de oppervlakkigheid. Mijn moeder daarentegen was heel burgerlijk, uit een keurige leraarsfamilie. Mijn hele structuur van denken wordt daardoor bepaald. Ik ben van jongs

GER VAN ELK, *Adieu a K*, 2004, flashcard, LCD-scherm, in passepartout in eikenhouten lijst, 56 x 62 cm, Courtesy GRIMM

GER VAN ELK, *Symmetry of Diplomacy in a Chinese fashion*, 2005, videoplayer, LCD-scherm, in passepartout in eikenhouten lijst, 82,5 x 100 cm, Courtesy GRIMM

GER VAN ELK, *The Well-Shaven Cactus*, 1969-1971, 2 zw/w foto's met kleur retouches, afzonderlijk ingelijst, (2x) 70,5 x 60,5 cm, Courtesy GRIMM

af aan gewend om de zaken om te draaien: is het andersom ook waar? Dat wordt per abuis wel querulant genoemd." Van Elk wordt even afgeleid door een geluid uit zijn telefoon. Het zou 'een appje' kunnen zijn, verklaart hij en vervolgt: "Ik vond het altijd leuk om Ludwig Wittgenstein te lezen. Zijn traktaat gaat bijvoorbeeld over het doordenken van uitgangspunten tot in het ridicule [*Tractatus Logico-Philosophicus*, 1922, red.]. Wittgenstein stelde vragen als: hoe kan ik de kiespijn van mijn hond voelen? Hij zocht naar schijnbare onmogelijkheden, zoals een kameel op een kostschool in Cambridge. Ik vond de jaren zestig wel een goede tijd hoor. Samen met Wim Beeren [conservator en later directeur van het Stedelijk Museum Amsterdam, red.] dachten we na over een titel voor een tentoonstelling in het Stedelijk Museum. Dat werd 'Op Losse Schroeven' [1969, red.]. In het restaurant van het Stedelijk hing tijdens deze tentoonstelling *Hanging Wall* (1968), het bakstenen muurtje boven een tafel dat nu onderdeel uitmaakt van de collectie van François Pinault.

Oeverloos

De tegendraadsheid in het karakter van Van Elk uit zich in zijn ontgoochelende kunstwerken. Hij weet door stereotypen heen te

prikken, manipuleert het perspectief en zet inderdaad zaken op zijn kop. In de serie *The Symmetry of Diplomacy* (1972) ontmaskerde Van Elk de stijfheid van diplomatieke ontmoetingen. De officiële wijze waarop leiders op foto's worden vastgelegd, aan een tafeltje met een bloemetje, strikt symmetrisch, imiteerde hij. Met als verschil dat hij zelf plaatsnam op beide stoelen en de ontmoeting met zichzelf op twee foto's vastlegde. In 2005 herhaalde hij het concept, dat hij nu als video presenteerde (pag. 25).

Waarom bent u geen kunstenaar?

"Nou, ik ben het natuurlijk, ik fungeer als kunstenaar. Zeggen dat je geen kunstenaar bent is ook een manier van kritiek leveren. De kunst van vandaag is zo ontzettend oeverloos. Je pakt een digitale camera, maakt een afdruk van meters bij meters, liever glanzend dan mat, zet er een lijst omheen en er is wel weer een museum die dat ophangt. Ik erger me daaraan."

Het is u te makkelijk?

"Ja. Ik denk bijvoorbeeld na over hoe ik iets dat driedimensionaal is in beeld kan brengen. Hoe kan ik dit punt," Van Elk wijst een plek in de ruimte aan, "dit driedimensionale coördinaat vastleggen? Dat kan helemaal niet! Dat punt is zo gecomprimeerd in de ruimte, dat kan ik met mijn beperkte fantasie niet fotograferen." Van Elk

verbond deze gedachte aan het concept 'As is, as was - As was, as is', de titel van de tentoonstellingen bij GRIMM en Borzo.

Hoe ontstaat zo'n ingewikkeld idee?

"In klassieke rusteloze nachten komt het beeld als een foto in mijn hersens." Van Elk denkt na. "'As is, as was - As was, as is' gaat over de liefde. Over iemand die mij in de steek heeft gelaten. Hoe noem je dat? Aan de kant heeft gezet, gedumpt. Toen ben ik gaan nadenken over alle dingen die komen en gaan. Ik wil dat moment herroepen. Ik maakte foto's van mensen die fysiek op haar lijken, als iemand die in beeld verschijnt en weer verdwijnt."

Geometrische muis

Tussen 1968 en 1972 kreeg Van Elk 'een kroon op zijn jonge hoofd'. Hij was internationaal een veelbelovende kunstenaar. Voor zijn bijdrage aan 'Sonsbeek buiten de perken' van 1971 vertrok hij op een schip naar de volle zee. Ergens tussen Ierland en Canada, omringd door 'zuivere' lucht, verfdde hij een klein houten blokje wit: *La Pièce*. Naast Claes Oldenburgs monumentale taartschep *Trowel* en Robert Smithsons land art bijdrage *Broken Circle/Spiral Hill* stak *La Pièce*, gelegen op een rood fluwelen kussentje, nogal nietig af.

Was u bang voor de reacties toen *La Pièce* gepresenteerd werd?

"Helemaal niet, totaal niet! We verkeerden als kunstenaars in een hopeloze positie. Niet iedereen is Picasso, maar de musea hingen destijds vol met Picasso's en waren echt niet bereid een werkje van ons op te hangen. Dat was natuurlijk waar voor ons dé overwinning lag. Als je dingen zegt die hopeloos zijn en die als statement in de loop van tijd een betekenis gaan krijgen, dan is het voor mij geslaagd."

Hoe was het om vanuit de positie van veelbelovende kunstenaar door te werken?

"Ik kreeg de kritiek: 'Bij die Van Elk weet je het maar nooit. De ene keer doet ie dit, de andere keer doet ie weer dat.' Mijn oeuvre lijkt heel onevenwichtig, maar ik ben ook onevenwichtig. Als ik morgen een bloemetje wil schilderen, dan doe ik dat ook. Ik maak gebruik van allerlei technieken, maar steeds op een manier die mijn verhaal verduidelijkt. Wim Beeren, die heeft mijn werk echt goed begrepen. Wim zei: 'I can smell a Van Elk from a great distance.'"

Wat zag Wim Beeren precies?

"Hij zag de psychologie van het verhaal." Als voorbeeld noemt Van Elk de *Kinselmeer*-serie. Van Elk maakte vanaf de jaren negentig foto's van het meer die hij met verf en inkt bewerkte, waarna hij de

📍 GER VAN ELK,
Hanging Wall, 1968, bakstenen,
metalen constructie, staaldraad,
koffietafel, 2 stoelen, 95 x 75 x 5 cm,
Courtesy GRIMM

📍 GER VAN ELK,
The Co Founder of the word
O.K. - Marken, 1971/1999,
kleurenfoto, 71 x 71,5 cm,
Courtesy GRIMM

📍 GER VAN ELK,
The Flattening of the Brooke's
Surface, 1972, 16 mm film
(kleur), overgezet op video,
Courtesy GRIMM

lucht lossneed van het water, en de horizon een tikkeltje verschoof. Van Elk: "Die foto van dat driedimensionale punt waar ik het over had, is vergelijkbaar met het wegsnijden van de horizon. Dat wat er niet is, wordt zichtbaar door die doorsnede. Dat is het criterium waar ik me altijd mee bezighoud: kan ik op poëtische wijze een detail laten zien? Ik ging eens met een bootje in een sloot zitten en veroorzaakte een spoor van golfjes. Ik vond dat ik het water niet zo slordig mocht achterlaten en ging met mijn spatel het wateroppervlak weer mooi glad strijken [*The Flattening of the Brooke's Surface*, 1972, pag. 27, red.]. Dat is qua inhoud een oninteressante gedachte, maar ik vond het zelf wel een mooi gedicht. Een goed kunstwerk is een optelsom. De geometrische muis van Claes Oldenburg is een geweldig kunstwerk [*Geometric Mouse*, 1975]. Een muis is een nietig wezen en een geometrische muis bestaat niet, maar Claes maakte er op serieuze wijze een portret van."

In een hoek van het kantoor staan nieuwe schilderijen ingepakt, klaar om naar GRIMM en Borzo te vertrekken. Aan de zijkanten van de doeken is een restant van een foto zien, de voorkanten zijn volledig overgeschilderd. Van Elk raakte geïnspireerd door dorpjes in Zuid-Spanje die volledig wit geveerd waren, met als

enige kleur het blauw en oker van vensterbanken. Van Elk nam foto's en drukte deze af op doek. De kleuren die in de zijkanten voorkomen bootste hij na in verf, om daarvan druppels met witte verf te vermengen. Laag voor laag schilderde Van Elk met zijn assistenten de foto's over. Van Elk: "Deze reeks *Conclusies* (2012) gaat over het trekken van een conclusie ten opzichte van mijn eerdere werken rond het thema 'adieu'. Steeds gaan kunstwerken over het perspectief, de horizon en een verdwijnpunt. Maar ook over de emotie van het verdwijnpunt, van verdriet, van afscheid nemen. Perspectief en afscheid kun je over elkaar leggen, snap je? Wim Beeren zag dat. De formele vorm van afscheid is het werkelijke perspectief, zoals ik die maakte in mijn interpretaties van het 'laantje van Hobbema' [Meindert Hobbema, *Het Laantje van Middelharnis*, 1689, red.] en de trein die op een spoor in de verte verdwijnt [*'Train Painting' Adieu*, 2002, red.]. Zonder te denken aan *The Adieu*, of afscheid of perspectief, maakte ik *Conclusies*. Nu pas zie ik dat de serie keurig in het idee van *The Adieu* past. Wat is dat nou? Ik kan dus geen afscheid nemen. Dat is ook een soort trauma hoor." Van Elk pauzeert en vervolgt stellig: "En ik heb dat niét zitten theoretiseren of bedenken. Ik denk niet dat ik oppervlakkig ben. De eerste inval is altijd een emotie.

En dan heb ik een vijand, de grote vijand van mijn werk, dat is de esthetiek."

Virtual reality

"In de jaren zestig", vervolgt Van Elk op luide toon, "mócht je niet zeggen dat je een kunstwerk mooi vond. Pas tien jaar geleden zag ik in wat dat betekent. De truc is natuurlijk: dit is zo mooi omdat het zo lelijk is, en dit is zo goed omdat het zo slecht is."

Wat is een mooi schilderij?

"Een landschap met een stadsgezicht van Siena door Ambrogio Lorenzetti [ca. 1290-1348, red.]. Hoe is het mogelijk dat iemand zo mooi kan schilderen? Voor de stad schilderde Lorenzetti een riviertje dat daar in het echt helemaal niet is! Met poëtische details iets laten zien dat er niet is, dat vind ik nou een voorbeeld van een heel mooi gedicht aan de muur. Dat doet me denken aan Jan van Goyen, die in een brief aan Jacob van Ruysdael schrijft: 'Wat gij tracht met het oog, tracht ik te schilderen, de geluiden die het land mij brengen.' Mooi, vind je niet? Heel conceptueel. Van Ruysdael schilderde zelf ook landschappen. In Duitsland maakte hij schetsen van rotspartijen met watervalletjes. Toen hij terugkwam in Nederland, en in de duinen werkte, schilderde hij ineens een waterval in

de duinen!" Van Elk lacht. "Dat is nou zeventiende-eeuwse *virtual reality*."

U laat uw assistenten ook schilderen.

"Ja, zeker. De onderliggende veertien lagen van *Conclusies* zijn puur techniek. Maar de kleur en de vorm bepaal ik en uiteindelijk ben ik degene die de bovenste laag aanbrengt. Mijn schilderijen gaan alleen maar over kijken. Ik laat prachtige kleurenfoto's afdrukken en met elke streep die ik op dat doek zet doe ik een aanval op mijn eigen esthetische vermogen. Als ik heel eerlijk ben zou ik, vanuit conceptueel oogpunt, niet eens de zijkant van het doek vrij moeten laten, maar er gewoon een pot verf overheen moeten mikken. Heel agressief, weg met de gemakzuchtigheid van de digitale fotografie. Ik wil afscheid nemen van de esthetiek van die glanzende foto's. Die oeverloosheid. Thomas Schütte heeft laten zien hoe dat ook inhoudelijk kan zijn, maar naar mate het onderwerp zwakker is, wordt het esthetisch. Meisjes die onder een tafel stiekem een sigaretje zitten te roken, daar maak je dan een foto van. En verder heb ik weleens de neiging om te zeggen: 'Ach, het is maar kunst.' Met kunst kun je heus wel iemand op gedachten brengen, iemand de wereld anders laten zien, maar voor mij is kijken het belangrijkste."

📍 GER VAN ELK,
Conclusions II - Vejer de la Frontera 'Yellow', 2012,
acrylic paint on photograph
on canvas, 123 x 126 x 5,7 cm,
Courtesy GRIMM

📍 GER VAN ELK,
Kinselmeer, Studie St. Bavo,
2001, retouche ink op
cibachrome tussen plexiglas,
39 x 154 x 6,5 cm,
Courtesy GRIMM

Waarom gooit u er dan niet gewoon een pot verf overheen?

"Als ik de zijkant, waar de kleur uit de voorkant de conclusie van is, ook weghaal, dan verlies je de context. Dan hang ik een werk aan de muur dat je kunt uitleggen, maar niet kunt zien. Dan ontstaat er een botsing tussen theorie en esthetiek. Bruce Nauman deed dat met een blok beton waar een stekker uitstak [*Concrete Tape Recorder*, 1968, red.]. Er zit een Grundig-bandrecorder in het beton verstopt, groen met beige waren die, maar dat kun je niet zien. Geniaal wel."

Sunset Boulevard

Van Elk heeft meerdere keren in Amerika gewoond. Op zijn achttiende vertrok hij naar Los Angeles om zijn vader op te zoeken. Hij studeerde aan het Immaculate Heart College, een Rooms-katholiek *college* voor kunst, waar John Cage incidenteel les gaf. Van Elk werkte er in de keuken als afwasser en later als donut- en pizzabakker. Bas Jan Ader, waar hij in Amsterdam nog mee op de Kunstnijverheidsschool (de voormalige Gerrit Rietveld Academie) had gezeten, kwam ook naar LA en samen deelden ze een huis aan Sunset Boulevard. *The Discovery of the Sardines* (1971) kwam tot stand op de *highway*: "Vlak na een aardbeving reed ik in mijn

Dodge Art, een Dodge Dart maar de letter 'd' was eraf gevallen, op de *highway* Pacific One, een kustweg. In het asfalt zag ik toen een pakje Marlboro-sigaretten liggen. Dat was kennelijk uit de zak gevallen van iemand die aan het asfalt had gewerkt en was daar vast blijven zitten. Ik keek naar de oceaan en dacht: 'Goh. Is het geen rare gedachte dat sardientjes misschien uit de zee zijn gezwommen, door bouwactiviteit in het asfalt terecht zijn gekomen en nu dat asfalt is gescheurd ineens naar boven komen?' Ik ging naar de *fish market*, haalde sardientjes en stopte die in de *cracks* van de weg. De visjes steken nu met hun kop boven het water. Of dat nou kunst was of niet, dat weet ik niet."

Ik moet er om lachen.

"Dat vind ik dus heel erg. Dan is het net of ik een soort grappenmaker ben die niets anders kan. Zeggen dat iets grappig is, is de makkelijkste manier van kritiek leveren. Er zijn zelfs mensen die een doorgesneden horizon grappig vinden. Maar wat ik in kritiek écht vervelend heb gevonden is wanneer blijkt dat critici eigenlijk niets weten. Iemand van de *Frankfurter Allgemeine* schreef ooit een stuk over een tentoonstelling van mij, waarin ze beweerde dat ze het allemaal al eens had gezien. Wat ze vervolgens ging beschrijven bleek gewoon mijn eigen tentoonstelling te zijn van jaren eerder!"

**DE TRUC IS NATUURLIJK: DIT IS ZO MOOI
OMDAT HET ZO LELIJK IS, EN DIT IS ZO
GOED OMDAT HET ZO SLECHT IS.**

© GER VAN ELK,
The Discovery of the Sardines,
Placerita Canyon, New Hall
California, 1971, 2 kleuren-
foto's, (2x) 65,5 x 55 cm,
Courtesy GRIMM

U heeft het gevoel over het hoofd te worden gezien.

"Nee, ik word niet over het hoofd gezien. Wel wordt er niet goed gekeken. Dat is bijna hetzelfde eigenlijk."

Waarom bent u weggegaan uit Amerika?

"Na een paar maanden zwerven door Mexico belandde ik aan de kust van Colombia. Hier lag een Nederlandse olietanker waar 'Rotterdam' op stond en daar ben ik gewoon opgestapt. We gingen overal heen, van Dakar naar Philadelphia, maar pas na een jaar voeren we naar Rotterdam! Ik heb goed na kunnen denken op die boot. Bij terugkomst in Nederland ben ik kunstgeschiedenis gaan studeren in Groningen, bij Henk van Os. Waarom ik wegging? Ik had als jonge kunstenaar een ingebeelde houding dat er niemand was die ergens iets van begreep, behalve ikzelf."

Dat is misschien wel zo gebleven.

"Natuurlijk weet ik wel dat ik de wijsheid niet in pacht heb, absoluut niet. Ik maak al vijftig jaar zogenaamde kunst en ik vind het nooit goed. Maar ik heb wel een sensor voor originele gedachten. Ik lig altijd dwars en heb altijd wantrouwen als mensen dingen pertinent weten. Niemand weet iets, dat is mijn uitgangspunt," lacht Van Elk.

U bent zelf kunstgeschiedenis aan het worden.

"Dat schijnt zo, dan sta je in boekjes. Ik ben eerzuchtig. Ik vind dat mijn prachtkunst over de wereld te zien moet zijn en dat lukt hier en daar een beetje. Maar belangrijker is dat ik nog steeds nieuwsgierig ben. Als ik een nieuw idee heb denk ik: zou ik mezelf kunnen verrassen? Wordt het toch weer een verdieping of een ander perspectief?" ■

* Het volledige *Manifest* is te lezen op www.dbnl.org

Bekijk alle kunstwerken die Gert van Elk noemt op pinterest.com/kunstbeeld

'AS IS, AS WAS - AS WAS, AS IS'

8 SEPT. T/M 14 OKT. 2012
GRIMM, Frans Halsstraat 26, Amsterdam
WWW.GRIMMGALLERY.COM

'AS IS, AS WAS - AS WAS, AS IS'

8 SEPT. T/M 14 OKT. 2012
Borzo modern & contemporary art, Keizersgracht 516, Amsterdam
WWW.BORZO.COM

